

№2189-80. Физиологические нормы напряжения организма при физическом труде.

3. ГОСТ 12.1.005-88.ССГП. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны.
4. **Алексеев С. В.** Гигиена труда / С. В. Алексеев, В. Р. Усенко. – М. : Медицина, 1998.
5. Безопасность жизнедеятельности : учеб. пособ. Ч. 2 / Е. А. Резчиков, В. Б. Носов, Э. П. Пышкина, Е. Г. Щербак, Н. С. Четверкин / Под редакцией Е. А. Резчикова. – М. : МГИУ, 1998.
6. **Долин П. А.** Справочник по технике безопасности. – М.: Энергоиздат, 1982.
7. Охрана труда в машиностроении : учеб. / Под редакцией Е. Я. Юдина и С. В. Белова. – М., 1983.
8. СНиП 2.04.05-86. Отопление, вентиляция, кондиционирование.
9. ГОСТ 12.1. 005-88. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны.
10. СНиП 23.05-95. Естественное и искусственное освещение.
11. СанПиН 3223-85. Санитарные нормы допустимых уровней шума.
12. ГОСТ ССБТ. Шум. Общие требования безопасности.
13. ГОСТ ССБТ 12.1.023-80. Шум. Методы установления шумовых характеристик стационарных машин.
14. ГОСТ 12.1.006-84. Электромагнитные поля радиочастот. Допустимые уровни на рабочих местах и требования к проведению контроля.
15. Методические указания к разработке режимов труда работников. Утв. Мин ЗО СССР 18.11.85 № 4013.
16. ГОСТ 12.3.002-75. Процессы производственные. Общие требования безопасности.

УДК 330.34.011. (477)

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О. М. Кірієнко, к. е. н., доц., Н. І. Кобзар, к. е. н., доц., А. М. Андрейчикова, студ.

Ключові слова: *інтернаціоналізація, глобалізація, фактори глобалізації, світове господарство, міжнародна інтеграція*

Постановка проблеми. Мета і завдання економічної політики України в період становлення її у статусі незалежної європейської держави визначаються потребами формування якісно нової економічної та господарської системи ринкового типу. Саме це визначає необхідність найповнішого врахування зовнішніх, міжнародних чинників впливу на процеси, що відбуваються в нашій державі. Адже створення діючої ринкової системи означає, безперечно, перетворення її на складову частину світового ринкового господарства, а отже, породжує залежність від сучасних тенденцій його розвитку, від інституцій, механізмів та інструментів, якими оперує світовий ринок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню зазначених теоретичних і практичних проблем присвячені роботи багатьох учених-економістів, наприклад, В. Гейця, Є. Панченко, Є. Лібанової, О. Білоруса, Ю. Пахомова, А. Гальчинського, Н. Косолапова, С. Чурова, Фернандо Кардозо, Саміра Аміна, І. Валлерстайна, В. Хороса та інших [1 – 7].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. В Україні немає чіткої стратегії інтеграції у світогосподарську систему, тому необхідно виявити внутрішні та зовнішні фактори і проблеми розвитку економіки в умовах глобалізації. Складність процесів інтеграції полягає й у тому, що поки Україна визначає орієнтири інтеграційної стратегії, у світовій економіці відбуваються зміни, на які наша економіка реагує з великим запізненням.

Мета статті. Розуміння сутності змін, що відбуваються у світовій економіці та світовому суспільстві під впливом глобалізації, дасть можливість свідомо визначати потреби, пріоритетні напрями та можливості трансформації національної економіки України як у межах державних кордонів, так і у світовому ринковому господарстві в цілому. Тому метою дослідження було проаналізувати тенденції розвитку світового господарства в умовах глобалізації та визначити відповідні проблеми та цілі економічної політики нашої держави щодо досягнення позитивних результатів у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. Головним чинником, що зумовлює розвиток світової економіки у наш час, є глобалізація. За своєю суттю глобалізація світової економіки – це новий, більш високий ступінь інтернаціоналізації.

Інтернаціоналізація проявляється у постійному зростанні міжнародних економічних взаємозв'язків, взаємозалежностей різних країн і регіонів світу, господарських суб'єктів різних рівнів. У кінці ХХ ст. інтернаціоналізація господарського життя вийшла на якісно новий рівень – глобалізацію: процес зростання взаємодії між суб'єктами світової економіки, який набуває світового характеру. Інтернаціоналізація – історико-еволюційна підготовка глобалізації, яка не могла б виникнути, якби їй не передували масштабні, довгострокові, всеохватні процеси інтернаціоналізації [1].

Глобалізація принципово відрізняється від інтернаціоналізації тим, що починають руйнуватися національні кордони, відбувається своєрідна дифузія економічного простору з поширенням і певною умовністю економічних кордонів національних економік, підриваються основи національного суверенітету, закладається фундамент нової глобальної спільності [2 – 5].

Зміцнення тенденцій до глобалізації сприяє виходу ринкових сил з-під повного контролю держави, підриву її господарських функцій, звуженню меж діяльності для маневру та регулюванню економіки з боку національних урядів. Все частіше господарські рішення приймаються не в національних інтересах узагалі, а, в першу чергу, в інтересах ТНК і міжнародних економічних організацій [6 – 7].

Рушійними силами глобалізації стали: поглиблення міжнародного поділу праці та розвиток міжнародної транспортної інфраструктури; інформаційна революція (переворот у засобах телекомунікації); розвиток транснаціонального підприємництва, посилення інтеграційних тенденцій на регіональному, субрегіональному і міжнародному рівнях.

Таким чином, процеси становлення світового господарства як цілісної системи з певною структурою, формами та інституціями функціонування мають об'єктивний характер. Глобалізація процесів суспільного розвитку знаходить прояв передусім у таких напрямках:

- у появі потреб в уніфікації певних «правил гри» для всіх учасників світового господарства;
- у нових формах управління світовою економікою, які б ураховували інтереси не тільки національного, а й наднаціонального, спільного для всього людства;
- у появі нових закономірностей політичної діяльності окремих держав, коли вони вже не можуть бути самостійними у прийнятті усіх рішень щодо свого функціонування;
- в обмеженні альтернатив вибору цілей та інструментів розвитку окремих країн, регіонів з боку світового співтовариства і в інтересах цього співтовариства, хоч механізми такого впливу ще перебувають у стадії формування.

Реальність глобалізації вже не підлягає сумніву. Останні десятиліття спостерігаються загальні тенденції розвитку різних країн, коли одночасно у більшості з них відбувається сповільнення темпів розвитку, або пожвавлення, коли криза в одній з країн дає ланцюгову реакцію, спричиняє кризові явища в інших країнах. Це свідчить про наявність єдиного економічного середовища, яка керується умовами кон'юнктури глобального рівня.

Слід зауважити, що у процесів глобалізації можуть бути як позитивні, так і негативні наслідки. Економісти намагаються визначити можливі варіанти таких наслідків.

У «теорії залежності» (Рауль Пребиш, Анрі Гюндер Франк, Фернандо Кардозо, Є. Фалетто) розрізняють два варіанти: песимістичний і оптимістичний. За песимістичним варіантом, у результаті розвитку «ланцюга залежності» між розвинутими та слабо розвинутими країнами формується система нерівноправних відносин, коли основна частка додаткового продукту, виробленого з власних ресурсів залежних країн, привласнюється провідними розвинутими країнами, а національна еліта менш розвинутих країн, задовольняючи свої власні інтереси, вивозить і вкладає свої гроші в економіку інших держав, фактично перебуваючи на службі іноземного капіталу, виконуючи всі його вимоги.

Центральним положенням даної концепції є те, що держави так званої «периферії» бідніють за рахунок того, що їхні ресурси і капітал переміщуються в країни «центру». Як висновок – бідність слабо розвинутих країн існує не тому, що вони не інтегровані у світовий ринок або слабо інтегровані, а навпаки, тому, що є частиною його.

Оптимістичний варіант цієї теорії, в основі якого лежить «ефект бумеранга», виходить з того, що кількісні зміни в економіці залежних або слаборозвинутих країн під впливом притоку іноземних інвестицій врешті-решт можуть привести до якісного стрибка, економічного

«прориву». За цих умов глобальні економічні взаємозв'язки виявляються засобом звільнення від залежності, а не інструментом для її збереження.

Не розділяють повністю оптимізм і ті економісти, які вважають, що технологічна і фінансова інтервенція країн «центру» у країни «периферії» може сприяти їх розвитку, але не позбавляє залежності, оскільки умови такої інтервенції зовсім цього не передбачають, маються на увазі можливі невідповідні умови займів, інвестиції, які підпорядковують країну інвестору, контроль зовнішньої торгівлі тощо.

Найбільш відома серед теорій, які визначають характер і тенденції розвитку світових економічних зв'язків, теорія «світової системи» І. Валлерстайна. Виходячи з визначення трьох основних стадій в історії – «міні-систем», «світових імперій» та епохи «світової економіки» або «світових систем», І. Валлерстайн вважає, що саме капіталістична система, маючи колосальний потенціал до розширення, приваблюючи широкі прошарки населення своєю внутрішньою динамікою та здатністю забезпечувати достатню масу найрізноманітніших товарів, зумовлює врешті-решт, ієрархізацію світового співтовариства, визначаючи три рівні держав: центральні, периферійні та напівпериферійні.

Це означає, по-перше, збереження, навіть у єдиній світовій економічній системі, її асиметричності; по-друге – зумовлює визрівання та розвиток асиметричності в культурних потоках, коли західна модель розвитку культури стає домінуючою, сприймається як символ цивілізації.

На думку вченого Саміра Аміна, наслідки процесу глобалізації двоякі: по-перше, зростає тенденція панування світової економіки та світового ринку над політикою та ідеологією національних держав; по-друге, посилюється поляризація рівнів розвитку, оскільки ринки товарів і капіталів все більше набувають світового виміру, а ринки робочої сили залишаються національно сегментованими.

До того ж, вважає вчений, центр і надалі буде прагнути до домінування за рахунок підтримки п'яти монополій: монополії новітніх технологій; монополії на контроль за фінансовими потоками на глобальному рівні; монополії на доступ до природних ресурсів планети; монополії на інформацію та мас-медіа; монополії на зброю масового знищення. Наслідками такої монополізації в умовах глобалізації, на думку Саміра Аміна, буде поглиблення світової ієрархії, поширення, ускладнення структури та рівнів периферії, розвиток процесів поляризації у самому центрі [5].

Просування України по шляху включення в глобалізаційну світову економіку проходить дуже важко. Частка України в сукупному світовому ВВП за 2010 рік становить 0,6 % за даними Програми міжнародних зіставлень ООН, а у найближчих сусідів: Російської Федерації – 5,8, Польщі – 0,9, Туреччини – 1,8 %.

Спочатку виробники із країн, що розвиваються, мали можливість інколи суто ринковими методами інтегруватися у світове господарство, спираючись на дешеву робочу силу, багатство природних ресурсів своєї країни і т. п. Відтепер такі виробники зіткнулись у світогосподарських центрах із великою кількістю ринкових та неринкових перешкод. Продукція таких країн повинна проходити сертифікації, патентування, перевірки на відповідність численним стандартам, нормам і тощо. Найчастіше виробникам залишається тільки можливість займати ті сфери виробництва, які приготували для них світогосподарські центри.

При переході до більш відкритої моделі розвитку виникає ілюзія можливості вирішення проблеми забезпечення платоспроможного попиту, заощаджень та нагромаджень за рахунок зовнішніх джерел. Відповідно, відбувається переорієнтація на боротьбу за зовнішні ринки та залучення іноземних інвестицій. Проблеми збереження та збільшення власних ресурсів, господарської активізації населення і розширення внутрішнього ринку стають другорядними. Так, близько чверті виробленого в Україні ВВП припадає на експорт товарів і послуг (табл. 1). За 2006 – 2010 роки імпорту товарів і послуг перевищує їх експорт. Відомо, що чим вищий економічний потенціал країни, тим більше вона має можливостей для розвитку за рахунок спірання на внутрішній ринок, тим менше необхідно залучати товарів і послуг із зовнішніх ринків та, відповідно, виділяти ресурсів для експорту.

Т а б л и ц я 1

Динаміка експорту та імпорту товарів і послуг в Україні за 2000 – 2010 рр.
(у фактичних цінах; млн грн) [8]

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ВВП (в основних цінах)	373 894	460 520	504 008	603 704	809 988	995 630	1 182 179	1 565 055	2 072 172	1 955 685	2 388 289
Імпорт товарів і послуг	97 643	109 924	114 501	147 525	193 120	223 555	269 200	364 373	520 588	438 860	580 944
Експорт товарів і послуг	106 200	113 245	124 392	154 394	219 607	227 252	253 707	323 205	444 859	423 564	549 365
Частка імпорту товарів і послуг у ВВП, %	28,7	23,9	22,7	24,4	23,8	22,5	22,8	23,3	25,1	22,4	24,3
Частка експорту товарів і послуг у ВВП, %	28,4	24,6	24,7	25,6	27,1	22,8	21,5	20,7	21,5	21,7	23,0

Скорочується частка виробництва ВВП в сільському та лісовому господарстві, переробній промисловості (табл. 2). Розвиток цих видів економічної діяльності дав би Україні можливість розширення внутрішнього ринку, оптимізувати структуру експорту та імпорту. Знову ж таки, можна погодитись з ідеями «Тез Пребиша Зінгера», відповідно до яких імпортозамісна індустріалізація, а не експортноорієнтована, є оптимальною стратегією для менш розвинутих країн.

Т а б л и ц я 2

Виробництво ВВП за видами економічної діяльності, % [8]

Виробництво ВВП	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	13,2	10,9	10,6	9,5	8,3	7,2	7,5	8,0	8,1
Добувна промисловість	4,8	4,4	3,9	4,1	6,4	3,7	4,4	4,0	4,9
Переробна промисловість	37,9	38,9	40,2	40,0	38,6	37,6	36,3	32,1	34,0
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	5,6	5,0	3,9	3,7	4,0	3,9	3,7	4,4	4,3
Будівництво	3,8	4,3	4,6	4,6	5,4	6,0	5,7	4,0	4,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	8,4	9,1	8,8	10,0	10,4	11,1	11,6	12,2	12,3
Діяльність транспорту та зв'язку	9,3	9,9	9,3	9,2	9,1	8,6	8,3	9,4	8,8
Освіта	2,9	3,1	2,7	2,9	3,1	2,9	3,0	3,6	3,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,4	2,5	2,3	2,3	2,4	2,3	2,2	2,8	2,7
Інші види економічної діяльності	11,5	11,8	13,5	13,5	14,8	16,6	17,2	19,5	17,2
Усього ВВП, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Головною проблемою розвитку українського товарного експорту є низький потенціал конкурентоспроможності на зовнішніх ринках продукції з високим рівнем доданої вартості, низька технологічність і наукоємність товарів.

За Україною дедалі більше закріплюється місце постачальника напівфабрикатів, які виготовляються галузями з підвищеними рівнями трудомісткості (головним чином праці середньої кваліфікації), енерго- і матеріалоемності та з низьким рівнем екологічності. Так, наприклад, у товарній структурі експорту України в 2010 році 33,7 % припадає на експорт недорогочінних металів та виробів із них. Такий розвиток експортної структури суперечить національним структурним пріоритетам і перспективам розвитку структури світового господарства загалом. Більше того, в умовах обмеженості внутрішнього попиту експортне зростання стає каталізатором тенденцій до структурного спрощення економіки, її деіндустріалізації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Динамізація процесів світової глобалізації збіглася з початком процесу кардинальних зрушень та змін в українській економіці та суспільстві. Від того, наскільки швидко та успішно наша держава зможе вирішити проблеми перехідного стану, пов'язані із формуванням якісно нової економічної та господарської систем, наскільки ці системи будуть адекватні потребам, що зумовили процеси глобалізації, залежить як місце України у світовому співтоваристві, так і якість життя кожного її громадянина.

Характер і ступінь включення України у світогосподарські зв'язки відображають сьогоденний стан її економіки. Низький економічний потенціал, з точки зору сучасних критеріїв, підштовхує країну до інтенсифікації міжнародного обміну, а низький рівень техніко-економічного розвитку стримує її включення в міжнародну торгівлю.

Можна значно прискорити створення передумов для ефективної міжнародної інтеграції національної економіки шляхом концентрації ресурсів у тих сегментах економічної структури, які визначають майбутнє світової економіки і створюють можливість для не наздоганяльного, а випереджального розвитку. Це висуває на перший план такі види економічної політики держави як науково-технічна, інноваційна, освітня та інформаційна.

Україні необхідно знайти своє місце в глобальній економіці, використовуючи для цього сильні сторони свого економічного, виробничого, науково-технічного та інтелектуального капіталу. Багато зусиль необхідно для того, щоб забезпечити перехід у міжнародному розподілі праці від сировинної до науково-технічної спеціалізації. Зростання конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках – неодмінна умова зміцнення економічного становища України у світі.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. **Хесин Е.** Мировая экономика: вступаая в третье тысячелетие // Международная экономика. – 2005. – № 3. – С. 5 – 19.
2. **Чугров С.** Глобализация, модернизация или интернационализация? // МЭ и МО. – 2002. – № 4. – С. 19 – 21.
3. **Афонцев С.** Проблема глобального управления мирохозяйственной системой: теоретические аспекты // МЭ и МО. – 2001. – № 5 – С. 65 – 70.
4. **Хохлов Н.** Глобализация экономики в ракурсе эволюции отношений собственности. // Экономика Украины. – 2004. – № 2 – С. 66 – 72.
5. Перехідна економіка : Підручник / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін.; За ред. В. М. Геєця. – К. : Вища шк., 2003. – 591 с.
6. **Іванов С.** Транснаціональні корпорації і малий бізнес в умовах глобалізації. // Международная экономика. – 2005. – №4. – С. 96 – 101.
7. **Щенин Р.** Международные интеграционные объединения на региональных пространствах мира / Р. Щенин, С. Смирнов // Международная экономика. – 2005. – № 5. – С. 22 – 33.
8. **Клименко И.** Невостребованный сигнал (прогнозы мирового экономического роста) // Компаньон, 2002. – № 13. – С. 20 – 22.
9. Основні показники соціально-економічного розвитку України / Держстат України, 1998 – 2012 – 1/02/112. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL. www: ukrstat.gov.ua. – Загол. з екрана.